

***PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
POWIATU KOLBUSZOWSKIEGO
NA LATA 2026 - 2029***

PROJEKT

Kolbuszowa, 2025

Spis treści

I.	WPROWADZENIE	3
II.	PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA.....	3
III.	ZASADY OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W ŚWIELE PRAWNYM	4
IV.	CELE PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI W ŚWIELE USTAWY O OCHRONIE ZABYTKÓW	11
V.	OPIEKA NAD ZABYTKAMI W ŚWIELE DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH	12
	1. Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030.....	12
	2. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 ..	13
	3. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK).....	14
	4. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030	15
	5. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami 2023 - 2026.....	16
	6. Program Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu „Ochrona Zabytków” na 2025r.	16
	7. Program Współpracy Powiatu Kolbuszowskiego z Organizacjami Pozarządowymi na 2026r.	18
	8. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2022-2025	18
	9. Relacje Powiatowego Programu Opieki nad zabytkami z gminnymi programami opieki nad zabytkami.	19
	10. Zgodność Programu opieki nad zabytkami z dokumentami powiatowymi.	20
VI.	ZADANIA SAMORZĄDU Z ZAKRESU OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	21
VII.	CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW ORAZ DZIEDZICTWA KULTUROWEGO POWIATU	21
	1. Charakterystyka Powiatu Kolbuszowskiego – rys historyczny.....	21
	2. Położenie, powierzchnia, ludność	22
	3. Zasoby przyrodniczo - krajobrazowe i kulturowe.....	24
	4. Gminy Powiatu Kolbuszowskiego.	26
VIII.	WYKAZ ZABYTKÓW WPISANYCH DO REJESTRU, ZNAJDUJĄCYCH SIĘ NA TERENIE POWIATU KOLBUSZOWSKIEGO	30
IX.	ANALIZA SWOT	33
X.	CELE I ZADANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU KOLBUSZOWSKIEGO NA LATA 2023-2027	35
XI.	WDRAŻANIE POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	39
	1. Instrumenty prawne, instytucjonalne i finansowe.....	39
	2. Monitoring działania Programu.....	40

I. WPROWADZENIE

Przedmiotem niniejszego opracowania jest dziedzictwo kulturowe powiatu kolbuszowskiego. Program ma na celu wskazanie zasadniczych kierunków działań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami wraz z popularyzacją dóbr kultury i środowiska w latach 2026-2029. W szczególności dokument ma posłużyć koordynacji przedsięwzięć podejmowanych w powiecie na rzecz opieki nad zabytkami, przy poszanowaniu kompetencji własnych samorządów gminnych oraz stworzeniu płaszczyzny do współpracy nie tylko z prywatnymi właścicielami zabytków czy ich użytkownikami, ale również z lokalną społecznością i wszystkimi innymi podmiotami zaangażowanymi w działania na rzecz ochrony dóbr kultury.

Założenia Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami (zwanego w dalszej części opracowania Programem) opierają się na misji włączenia problemów z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami do systemu zadań strategicznych powiatu. Za priorytety uznano ochronę dziedzictwa kulturowego przy wykorzystaniu potencjału przyrodniczego powiatu, promocję i edukację oraz tworzenie systemu wiedzy o zabytkach i dziedzictwie niematerialnym. Zaplanowane działania skierowane są głównie na zahamowanie procesów degradacji zabytków i w miarę możliwości doprowadzenie ich stanu do poprawy, przy jednoczesnym zwiększeniu atrakcyjności zabytków poprzez ich turystyczne zagospodarowanie i równoległym budowaniu baz wiedzy o lokalnych zasobach dziedzictwa kulturowego. Realizacja wskazanych zadań odbywać się będzie z uwzględnieniem uwarunkowań krajobrazu kulturowego, dziedzictwa archeologicznego oraz uwarunkowań ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.

Istotne znaczenie w Programie odgrywa postulat pobudzenia w mieszkańcach powiatu świadomości wspólnoty kulturowej i wzmocnienia ich tożsamości z miejscem zamieszkania. Uwrażliwienie na przedmiotowe kwestie, chociażby poprzez zaplanowane działania o charakterze informacyjnym i edukacyjnym, powinno spowodować poprawę stanu zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego. Natomiast upowszechnienie wiedzy o zabytkach oraz eksponowanie i promowanie dóbr kultury powiatu może znacznie przyczynić się do zwiększenia zainteresowania regionem pod względem turystycznym, co w konsekwencji przełoży się również na lokalną gospodarkę. Ponadto, wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych zacieśnia więzy, sprzyja integracji i minimalizuje niektóre negatywne skutki globalizacji.

II. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami został opracowany w związku z realizacją ustawowych zadań powiatu wynikających z ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2024 r. poz. 107 ze zm.) oraz zadań o charakterze ochronnym z ustawy dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

(Dz. U. z 2024 r. poz. 1292). Ustawa wprowadza obowiązek sporządzania krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz przez samorządy odpowiednio: wojewódzkiego, powiatowego oraz gminnego programu opieki nad zabytkami.

Zgodnie art. 4 ust. 1 pkt 7 ustawy o samorządzie powiatowym, powiat wykonuje określone ustawami zadania publiczne o charakterze ponadgminnym w zakresie kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Mają one charakter komplementarny i dotyczą tych celów, których z określonych względów nie można realizować na szczeblu gminy. Równolegle, w myśl art. 87 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawodawca zobowiązał zarządy powiatów do sporządzania czteroletnich powiatowych programów opieki nad zabytkami.

Programy te, zgodnie z art. 87 ust. 2, mają na celu w szczególności:

1. uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
2. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
3. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
4. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
5. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
6. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Zgodnie z art. 87 ww. ustawy powiatowy program opieki nad zabytkami sporządza się na okres 4 lat. Powiatowy program opieki nad zabytkami podlega uchwaleniu przez Radę Powiatu po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Przemyśle (Delegatura w Rzeszowie). Program ogłoszony jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Podkarpackiego.

III. ZASADY OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W ŚWIETLE PRAWNYM

Polski system prawny gwarantuje ochronę całości dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego), tworząc szereg regulacji zarówno na poziomie ustawowym, jak i na poziomie aktów wykonawczych.

Konstytucja

Najważniejszym aktem prawnym nakładającym na Państwo obowiązek ochrony dziedzictwa kulturowego i przekazania go kolejnym pokoleniom jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 ze zm.). Już w Preambule ustawodawca wyartykułował przedmiotowy obowiązek następująco: „[...] my, *Naród Polski - wszyscy obywatele Rzeczypospolitej [...] wdzięczni naszym przodkom za ich pracę, za walkę o niepodległość okupioną ogromnymi ofiarami, za kulturę zakorzenioną w chrześcijańskim dziedzictwie Narodu i ogólnoludzkich wartościach, nawiązując do najlepszych tradycji Pierwszej i Drugiej Rzeczypospolitej, zobowiązani, by przekazać przyszłym pokoleniom wszystko, co cenne z ponad tysiącletniego dorobku [...] ustanawiamy Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej.*”.

W art. 5 Konstytucji RP znajduje się odniesienie do obowiązku strzeżenia dziedzictwa narodowego: „*Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju*”.

W art. 6 Konstytucji RP ustawodawca wskazuje istotę i obowiązek ochrony dóbr kultury i dziedzictwa kulturowego. Zgodnie z art. 6 ust. 1: „*Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju*”. Natomiast w myśl art. 6 ust. 2: „*Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkającym za granicą w zachowaniu związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym*”.

Zgodnie z brzmieniem art. 73 Konstytucji RP: „*Każdemu zapewnia się wolność twórczości artystycznej, badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników, wolność nauczania, a także wolność korzystania z dóbr kultury*”.

Ustawa zasadnicza mówi nie tylko o odpowiedzialności konstytucyjnej Państwa, ale również nakłada taki obowiązek na każdego obywatela, wskazując w art. 82, że „*Obowiązkiem obywatela polskiego jest wierność Rzeczypospolitej Polskiej oraz troska o dobro wspólne*”, a w art. 86, iż: „*Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa*”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Podstawą prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce jest Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292) regulująca w sposób całościowy pojęcia zabytku, ochrony i opieki nad zabytkami, form ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków, w tym administracji rządowej i samorządowej, formy finansowania opieki nad zabytkami, ich ewidencjonowania, itp. Obowiązująca Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami.

Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytki podzielono na 3 grupy.

- *Pierwszą grupą są zabytki nieruchome* - do których zaliczają się krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne, zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, a zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
- *Drugą grupę stanowią zabytki ruchome* - dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje, numizmaty, militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale i orderzy, wytwory techniki, materiały biblioteczne, instrumenty muzyczne, wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne.
- *Trzecią grupą są zabytki archeologiczne* - pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto ochronie mogą podlegać także nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (art. 6 ust. 2).

Ustawa rozróżnia kompetencje i obowiązki w działaniach przy zabytkach na ochronę i opiekę. Ochrona zabytków polega na podejmowaniu działań przez organy administracji publicznej, a opieka należy do obowiązków właścicieli zabytków.

Zgodnie z art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochrona zabytków

polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Natomiast opieka nad zabytkiem, w myśl art. 5 przedmiotowej ustawy, sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Formami ochrony zabytków, w myśl art. 7 ustawy, są:

- 1) wpis do rejestru zabytków - do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek,
- 2) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa - na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego. Wpisu na Listę Skarbów Dziedzictwa dokonuje się na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.
- 3) uznanie za pomnik historii - Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice.
- 4) utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park kulturowy

może utworzyć rada gminy na podstawie uchwały, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

- 5) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wskazuje organy ochrony zabytków z wyszczególnieniem ich kompetencji. Zgodnie z treścią art. 89 przedmiotowej ustawy są nimi: minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje Generalny Konserwator Zabytków, oraz wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje wojewódzki konserwator zabytków. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków, zaś wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

Ochrona zabytków polega na podejmowaniu przez administrację publiczną działań mających na celu zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie, zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków, udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków, przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę, kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków, uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Zgodnie art. 81 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ustawodawca dopuszcza możliwość udzielania przez organ stanowiący powiatu dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

W latach 2023-2024 działania związane z renowacją zabytków na terenie powiatu kolbuszowskiego były realizowane przy wsparciu dotacji zewnętrznych, pozyskanych z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków.

Beneficjentami środków finansowych były w dużej mierze parafie z terenu powiatu, a środki finansowe przeznaczane były głównie na działania związane z pracami remontowo - konserwatorskimi, jak i również renowacją elementów wyposażenia wnętrza kościołów.

Przepisy wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków

1. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz.U. z 2023 r. poz. 2425);
2. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 kwietnia 2017 r. w sprawie Listy Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017 r. poz. 928);
3. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 sierpnia 2015 r. w sprawie krajowego rejestru utraconych dóbr kultury (Dz. U. z 2015 r. poz. 1275);
4. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014 r. poz. 110);
5. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021 r. poz. 56);
6. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 r. Nr 89, poz. 510);
7. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2019 r. poz. 1470);
8. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego w zakresie opieki nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r. poz. 1901);
9. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1304);
10. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259);
11. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. 2004 Nr 75, poz. 706);
12. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. 2004 r. Nr 212, poz. 2153);
13. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie Polskiego Komitetu Doradczego (Dz. U. 2004 r. Nr 102, poz. 1066).

Pozostałe akty prawne

1. Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2024 r. poz. 107 ze zm.);
2. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1130 ze zm.);
3. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1145 ze zm.);
4. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2025 r. poz. 647);
5. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2024 r. poz. 1478 ze zm.);
6. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2025 r. poz. 418);
7. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2024 r. poz. 87);
8. Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. z 2025r. poz. 24);
9. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2024 r. poz. 1491 ze zm.);
10. Ustawa z 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. z 2020 r. poz. 164 ze zm.);
11. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2022 r. poz. 385);
12. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2022 r. poz. 2393);
13. Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz. U. z 2024r. poz. 576 ze zm.);
14. Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (Dz. U. z 2018 r. poz. 2337);
15. Ustawa z dnia 19 grudnia 2008 r. o partnerstwie (Dz. U. z 2023 r. poz. 1637).

Międzynarodowe dokumenty określające zasady i metody ochrony dziedzictwa kulturowego

1. Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz z Regulaminem wykonawczym do tej Konwencji oraz Protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisane w Hadze dnia 14 maja 1954 r. (Dz. U. z 1957 r. Nr 46, poz. 212) oraz Drugi Protokół sporządzony w Hadze dnia 26 marca 1999 r. do Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisanej w Hadze dnia 14 maja 1954 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 248),
2. Konwencja dotycząca środków zmierzających do zakazu i zapobiegania nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury sporządzona w Paryżu dnia 17 listopada 1970 r. (Dz. U. z 1974 r. Nr 20, poz. 106),
3. Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego,

przyjęta w Paryżu dnia 16 listopada 1972 r. przez Konferencję Generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury na jej siedemnastej sesji (Dz. U. z 1976 r. Nr 32, poz. 190),

4. Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 r. (Dz. U. z 2011 r. Nr 172, poz. 1018),
5. Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 215, poz. 1585),
6. Europejska Konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona) sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. z 1996 r. Nr 120, poz. 564),
7. Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy sporządzona w Grenadzie dnia 3 października 1985 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 210),
8. Europejska Konwencja Krajobrazowa sporządzona we Florencji dnia 20 października 2000 r. (Dz. U. z 2006 r. Nr 14, poz. 98).

IV. CELE PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI W ŚWIETLE USTAWY O OCHRONIE ZABYTKÓW

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Kolbuszowskiego na lata 2026-2029 ma na celu:

1. włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2. uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
3. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
4. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Program opieki nad zabytkami jest dokumentem uzupełniającym. Ma on określać stan do którego należy dążyć w zakresie opieki nad zabytkami, wskazywać konieczne do wykonania zadania i sugerować sposoby ich realizacji.

V. OPIEKA NAD ZABYTKAMI W ŚWIELE DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami sporządzono przy uwzględnieniu zewnętrznych uwarunkowań ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego, przez co należy rozumieć opracowania o charakterze strategicznym właściwym tematyce ochrony dóbr kultury na szczeblu wojewódzkim i krajowym.

1. Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030

Dokument ten wyznacza kierunki polityki regionalnej dla różnych poziomów administracji samorządowej oraz partnerów społecznych i gospodarczych. Jednym z celów strategicznych jest utrwalanie dziedzictwa kulturowego regionu w celu budowania tożsamości oraz promocji turystycznej Podkarpacia w kraju i za granicą w połączeniu z aktywizacją obywatelską i zawodową społeczności lokalnych.

Priorytet 2.3. Strategii rozwoju województwa podkarpackiego odnosi się do kultury i dziedzictwa kulturowego. Jako cel zakłada rozwinięty i efektywnie wykorzystany potencjał kulturowy regionu. Priorytetowe mają być działania kreujące markę kulturową województwa na podstawie potencjału instytucjonalnego, wydarzeń o randze regionalnej i ponadregionalnej oraz promocji obiektów zabytkowych. Kierunki działań w tym aspekcie skupione są na:

- monitorowanie inicjatyw oraz prowadzenie badań w obszarze kultury we współpracy z przedstawicielami sektora kultury, edukacji i instytucjami naukowo-badawczymi;
- tworzenie bogatej oferty kulturalnej wraz z poprawą jej dostępności oraz inicjowanie działań na rzecz zwiększenia uczestnictwa w przedsięwzięciach kulturalnych i budowy więzi lokalnych;
- stwarzanie warunków sprzyjających wzrostowi kompetencji kulturowych oraz artystycznych mieszkańców regionu, m.in. poprzez rozwój edukacji kulturowej;
- wsparcie twórców oraz stymulowanie rozwoju kultury (programy stypendialne, konkursy tematyczne);
- promocja regionu oraz popularyzacja jego kultury poprzez rozwój turystyki kulturowej;
- popularyzacja kultury i dziedzictwa kulturowego, w tym dziedzictwa przemysłowego i technicznego oraz niematerialnego;
- rozwój działań i form instytucjonalnej oraz pozainstytucjonalnej ochrony i popularyzacji dziedzictwa Kresów, w tym Portalu Muzeum Dziedzictwa Kresów Dawnej Rzeczypospolitej.

Siłą napędową rozwoju kultury w regionie z całą pewnością mogą stać się główne ośrodki życia kulturalnego, skupione wokół największych miast w regionie oraz miejsc realizacji znanych przedsięwzięć kulturalnych. W tych lokalizacjach należy rozpocząć

tworzenie produktów i marek kulturalnych zarówno instytucji, jak też wydarzeń. Wykreowanie marki kulturalnej powinno oprzeć się na bazie zauważalnej poza regionem aktywności instytucji, rangi wydarzeń czy upowszechnieniu wiedzy o cennych obiektach zabytkowych.

2. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 (SRKS) stanowi kontynuację i aktualizację przyjętej uchwałą nr 61 Rady Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020.

Diagnoza w zakresie objętym programowaniem strategicznym opiera się na trzech obszarach:

- obszar 1: współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

W obszarze 2 kultura wskazano m.in. na zły stan zabytków oraz niewykorzystany potencjał szlaków kulturowych. Jednocześnie wskazano także na rosnący potencjał muzeów w zakresie budowania kapitału społecznego, które zarówno w Polsce, jak i na świecie, odgrywają również coraz ważniejszą rolę w kształtowaniu świadomości historycznej i tożsamości narodowej.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Cel główny doprecyzowują trzy cele szczegółowe:

1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne;
2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich;
3. Zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju.

W odniesieniu do ochrony zabytków i opieki nad zabytkami istotne znaczenie ma cel szczegółowy strategii *„Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich”* w ramach którego wyróżniono następujące priorytety:

1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze;
2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury;
3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury;
4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę;
5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

Znaczenie kultury dla rozwoju i jakości kapitału społecznego jest wieloaspektowe. Z jednej strony, warunkuje ona zachowania i postawy, ustanawia kody i sposoby komunikowania oraz organizacji społeczeństwa, z drugiej zaś stanowi zasób materialnych i niematerialnych dóbr, które tworzą fundament tożsamości i spoiwo społeczności. Dziedzictwo kulturowe, umożliwiając budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości, jest

kluczowym elementem potencjału kulturowego i stanowi bezcenny zasób, który powinien być wykorzystany dla obecnego i przyszłego rozwoju.

Jednym z kluczowych obszarów i kierunków działań w zakresie rozwoju kapitału społecznego jest szeroko rozumiana ochrona dziedzictwa kulturowego. Zdefiniowana jest ona w SRKS w ramach omawianego celu szczegółowego jako działanie priorytetowe nr 2 pn. *Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury*. Inicjując działania ochronne zwiększa się dostępność tegoż dziedzictwa, co z kolei przekłada się na zwiększone poczucie tożsamości społeczeństwa, przywiązanie do regionu czy budowanie i utrwalanie przynależności lokalnych i ponadlokalnych społeczności do określonych wspólnot. Zwiększenie dostępności dóbr kultury i dziedzictwa przynosi ponadto szereg wymiernych korzyści, takich jak rozwój infrastruktury muzealniczej, pobudzanie turystyki kulturowej, a także powstawanie i rozwój miejsc związanych z nauką i kultywowaniem tradycji. W ramach przedmiotowego obszaru priorytetowo traktowane są wszelkie działania inwestycyjne związane z zachowaniem obiektów zabytkowych oraz usprawnieniem systemu ochrony zabytków.

3. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK)

Koncepcja jest najważniejszym dokumentem strategicznym dotyczącym zagospodarowania przestrzennego kraju. W dokumencie przedstawiono wizję zagospodarowania przestrzennego kraju do 2030 roku, określono cele i kierunki polityki przestrzennego zagospodarowania kraju oraz wskazano zasady, według których działalność człowieka powinna być realizowana w przestrzeni. Cel strategiczny Koncepcji zagospodarowania przestrzennego kraju 2030 brzmi następująco: *„Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych - konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie”*. Osiągnięcie tego celu musi się odbywać z zachowaniem spójności przyrodniczo-kulturowej służącej realizacji konstytucyjnej zasady zrównoważonego rozwoju.

Koncepcja wskazuje najistotniejsze problemy zagospodarowania polskiej przestrzeni i konkretne działania w 6 obszarach tematycznych, ściśle ze sobą powiązanych i dopełniających się:

1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności.
2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się

czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów.

3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej.
4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski.
5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej na zagrożenia naturalne i utratę bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa.
6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego (decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe).

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu;
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na obszarach o niższym reżimie ochronnym;
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich;
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni.

4. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030

Celem strategicznym polityki regionalnej, zdefiniowanym w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego, jest efektywne wykorzystywanie endogenicznych potencjałów terytoriów i ich specjalizacji dla osiągania zrównoważonego rozwoju kraju, co będzie tworzyć warunki do wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym osiąganiu spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym. KSRR ustala 3 szczegółowe cele:

1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym.
2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych.
3. Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie.

W ramach celu „Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym” jednym z kierunków interwencji jest „Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów”. Infrastruktura społeczna to zagadnienie pojawiające się w opisie powyższego działania. W strategii podkreślono, że w zakresie infrastruktury kultury

celem będzie stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze. Poprawa dostępności obejmie infrastrukturę obiektów zabytkowych i miejsc kultury.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 zakłada, że dzięki rozwojowi lokalnemu w wymiarze społeczno-kulturowym, gospodarczym oraz ekologicznym i przestrzennym, a także działaniom wyrównawczym na rzecz zwiększania dostępu do usług publicznych, obszary wiejskie staną się lepszym miejscem do życia, lepiej wykorzystującym dziedzictwo kulturowe i walory środowiska przyrodniczego. Podniesie to atrakcyjność turystyczną i inwestycyjną oraz zwiększy stopień zintegrowania z uwagi na wzmocnioną tożsamość lokalną.

5. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami 2023 - 2026

Krajowy Program Ochrony Zabytków stanowi dokument strategiczny przyjęty przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który określa najważniejsze kierunki polityki państwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. Program ten kontynuuje działania z lat wcześniejszych, uwzględniając zmieniające się uwarunkowania społeczne, środowiskowe i technologiczne, a także wyzwania związane z zarządzaniem zasobami zabytkowymi na poziomie lokalnym i ogólnokrajowym. Głównym celem Krajowego Programu jest zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce.

Do realizacji celu głównego posłużą trzy cele szczegółowe, podzielone na kierunki działania, tj.:

- 1) Weryfikacji wybranego zasobu zabytków i wzmocnienia narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości:
 - a) podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju,
 - b) ochrona zabytków i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości,
 - c) realizacja międzynarodowych zobowiązań.
- 2) Wzmocnienia potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków:
 - a) cyfryzacja procesów administracyjnych,
 - b) wzmacnianie zastosowanie nowych technologii w ochronie zabytków,
 - c) reforma finansowa ochrony i opieki nad zabytkami.
- 3) Roli zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja):
 - a) wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych,
 - b) edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

6. Program Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu „Ochrona Zabytków” na 2025r.

Celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Kluczowa dla Programu jest realizacja przez finansowane zadania jednego ze wskazanych niżej celów wiodących.

- Ochrona zabytku wpisanego do rejestru zabytków,
- Ochrona zabytku wpisanego do rejestru zabytków i na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO,
- Ochrona zabytku wpisanego do rejestru zabytków, uznanego za Pomnik Historii,
- Ochrona zabytku, wpisanego do rejestru zabytków, który uległ uszkodzeniu w wyniku powodzi.

Kluczowe dla Programu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku, w ramach programu środki finansowe ministra nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. Duży nacisk kładziony będzie na dofinansowanie prac przy obiektach najbardziej zagrożonych oraz zabytkach najcenniejszych – wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznanych za Pomniki Historii oraz tych, posiadających wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Istotnym celem programu jest również zwrócenie uwagi na obiekty, mające szczególne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego – zarówno w kontekście ogólnoswiatowym, jak lokalnym, gdzie pełnią ważną rolę nośnika historii i tradycji.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji,
- 2) refundacja prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku,
- 3) wykonanie projektu budowlanego, opracowanie programu prac konserwatorskich, sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich wraz z dokumentacją i niezbędnymi badaniami konserwatorskimi w zakresie koniecznym do przeprowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, których konieczność wykonania powstała w wyniku powodzi,
- 4) prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz wstępne prace zabezpieczające i konserwacja zachowawcza obiektu wpisanego do rejestru zabytków, których konieczność wykonania powstała w wyniku powodzi.

7. Program Współpracy Powiatu Kolbuszowskiego z Organizacjami Pozarządowymi na 2026r.

Powiat Kolbuszowski, działając zgodnie z przepisami ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie, służy umacnianiu uprawnień mieszkańców w procesie tworzenia więzi społecznych, odpowiedzialności za swoje otoczenie oraz zaspokajaniu potrzeb różnych grup społeczności lokalnej.

Powiat deklaruje wolę współpracy samorządu z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami pożytku publicznego oraz wyraża intencję współdziałania w realizacji swoich zadań ustawowych.

Współpraca Powiatu z organizacjami pozarządowymi dotyczy realizacji zadań publicznych określonych w art. 4 ust. 1 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, w zakresie odpowiadającym zadaniom powiatu.

Przyjęte priorytety współpracy Powiatu Kolbuszowskiego z organizacjami pozarządowymi objęły w zakresie kultury i ochrony dóbr kultury oraz promocji w szczególności: promowanie inicjatyw kulturalnych jako czynnika budowy tożsamości lokalnej i regionalnej poprzez realizację przedsięwzięć artystycznych i kulturalnych, wspieranie imprez o charakterze powiatowym mających istotne znaczenie dla kultury i tradycji Powiatu, wspieranie akcji promującej dziedzictwo kulturowe regionu - Powiatu, upowszechniania i promocji twórczości kulturalnej mieszkańców Powiatu w kraju i za granicą, edukacji kulturalnej i propagowania sztuki wśród dzieci, młodzieży i dorosłych zamieszkałych na terenie Powiatu, rozwijania zainteresowań kulturą regionu, wspierania rozwoju kultury muzycznej na terenie Powiatu, w tym organizacja koncertów, przeglądów, festiwali.

8. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2022-2025

Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2022-2025 został sporządzony i przyjęty uchwałą Nr LVI/972/22 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 28 grudnia 2022 r. Tworząc niniejszy, Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami, uwzględniono większość przesłanek merytorycznych i technicznych, zawartych w programie wojewódzkim.

Jako główny cel strategiczny Programu należy uznać wzmacnianie systemu ochrony zabytków w celu kształtowania pamięci i szacunku dla przeszłości jako siły budującej więź społeczną i otwierającej nowe perspektywy rozwoju w przyszłości. Służyć temu mają następujące priorytety:

PRIORYTET I Rozwijanie i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym, w tym o zabytkach oraz o roli dziedzictwa regionalnego w kształtowaniu bogactwa

kulturowego kraju - budowanie więzi społecznych oraz świadomości znaczenia i celów ochrony dziedzictwa kulturowego, działania badawcze, edukacyjne, promocyjne.

PRIORYTET II Ochrona i zarządzanie dziedzictwem kulturowym, w szczególności zabytkami jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego województwa, działania w sferze materialnej ochrony oraz użytkowania zasobu zabytkowego.

PRIORYTET III Budowanie współpracy z organami państwowymi, samorządowymi, organizacjami pozarządowymi, środowiskiem kościelnym i osobami fizycznymi na rzecz intensyfikacji działań służących efektywnej ochronie i opiece nad zabytkami oraz niematerialnym dziedzictwem kulturowym województwa podkarpackiego, działania organizacyjne i zarządcze, koordynacja i współpraca, dążenie do efektu synergii działań.

Celowi strategicznemu Programu, jak również wyznaczonym priorytetom podporządkowane są przyjęte w Programie kierunki działań oraz zadania. Dobór zadań wynika z kompetencji ustawowych samorządu województwa, w tym z połączenia koncepcji strategicznej z wymogami zawartymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami odnośnie merytorycznej zawartości programów opieki nad zabytkami. Dla realizacji celów programu wskazuje się kierunki działań związane ze strefą edukacyjno – informacyjną dla priorytetu 1, działania finansowo - interwencyjne dla priorytetu 2 oraz dla priorytetu 3 aktywność organizacyjną służącą budowaniu współdziałania i wykorzystywaniu potencjału organów administracji rządowej, samorządowej oraz struktur pozarządowych i społecznych w tworzeniu warunków dla skutecznego sprawowania ochrony i opieki nad zabytkami, przy akceptacji i wsparciu społeczności województwa.

9. Relacje Powiatowego Programu Opieki nad zabytkami z gminnymi programami opieki nad zabytkami.

Podstawowym materiałem pomocniczym dla utworzenia Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Kolbuszowskiego na lata 2026–2029 były programy gminne (GPOnZ), dla których z kolei podstawą, według ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, powinny być Gminne Ewidencje Zabytków (GEZ).

Gminy położone na terenie powiatu kolbuszowskiego posiadają własne programy opieki nad zabytkami. Przy opracowaniu Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Kolbuszowskiego na lata 2026-2029 korzystano z Gminnych Programów Opieki nad Zabytkami, starając się osiągnąć zgodność i wspólnotę celów programów gminnych z powstającym programem powiatowym, co z kolei powinno zaowocować zintensyfikowaniem i poprawieniem jakości działań, mających na celu poprawę stanu dziedzictwa kulturowego regionu.

W swoich założeniach gminne programy opieki nad zabytkami zakładają realizację celów, które doprowadzą do stworzenia wizerunku danej gminy jako atrakcyjnej kulturowo, przyrodniczo, z potencjałem obszarów do rewitalizacji i obiektów do zagospodarowania.

Programy opieki nad zabytkami opracowane przez gminy znajdujące się na terenie powiatu kolbuszowskiego w większości określają podobne cele. Wśród głównych wyznaczonych przez wszystkie gminy działań należy wymienić:

- dokonanie przeglądu w terenie z udziałem Rady Sołeckiej obiektów zabytkowych i weryfikacja posiadanych wykazów,
- kwalifikacja obiektów pod kątem stanu estetycznego,
- wykonanie dokumentacji fotograficznej wszystkich istniejących obiektów,
- uzupełnienie kart ewidencyjnych obiektów o uzyskane dane merytoryczne i dokumentację fotograficzną,
- rozszerzenie Gminnej Ewidencji Zabytków o obiekty zgłoszone przez mieszkańców Gminy, które spełniają kryteria obiektów zabytkowych,
- pozyskiwanie środków zewnętrznych na odnowę zabytków będących własnością gminy,
- informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków.

10. Zgodność Programu opieki nad zabytkami z dokumentami powiatowymi.

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego dla Partnerstwa Kolbuszowskiego na lata 2022 – 2030 została przyjęta Uchwałą Rady Powiatu w Kolbuszowej Nr XLIX/275/2023 z dnia 30 marca 2023 r., zaktualizowana Uchwałą Nr XII/77/2025 Rady Powiatu w Kolbuszowej z dnia 29 maja 2025 r.

Gminy: Cmolas, Dzikowiec, Kolbuszowa, Majdan Królewski, Niwiska, Raniżów wraz z Powiatem Kolbuszowskim, wspólnie opracowały Strategię Rozwoju Ponadlokalnego dla Partnerstwa Kolbuszowskiego na lata 2022 – 2030. Strategia ta stanowi odpowiedź samorządów gminnych i powiatowego na zmieniającą się sytuację społeczno – gospodarczą wymagającą nowego spojrzenia na posiadane aspiracje, zasoby i perspektywy rozwoju obszaru. Dokument ten zakłada zrównoważony rozwój obszaru w wielu wymiarach – społecznym, gospodarczym, przestrzennym i kulturowym – i wprost odwołuje się do potrzeby ochrony oraz aktywnego wykorzystania dziedzictwa kulturowego i historycznego. W Strategii zaprezentowana została wizja, misja oraz cele strategiczne i operacyjne przewidziane do realizacji we wskazanym okresie jej obowiązywania, wraz ze wskaźnikami ich osiągnięcia.

Główne cele Strategii:

1. rekreacja, turystyka i kultura,
2. rozwój społeczny i edukacja dla dzieci i młodzieży.

Zadania:

1. Rozwój turystyki i kultury,
2. Edukacja i aktywizacja społeczna,
3. Współpraca międzygminna i zarządzanie projektami,
4. Infrastruktura i zrównoważony rozwój.

VI. ZADANIA SAMORZĄDU Z ZAKRESU OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na powiat obowiązek sporządzenia powiatowego programu opieki nad zabytkami. Program opieki przyjmuje Rada Powiatu po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Następnie dokument ten jest ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji tegoż programu zarząd powiatu sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia radzie powiatu. Co cztery lata program ten powinien być aktualizowany.

Zadaniem własnym jednostki samorządu terytorialnego jest sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada.

Zadaniem Starosty jest ustanawianie, na wniosek Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, społecznego opiekuna zabytków.

Starosta, w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie.

Ponadto, zadania powiatu z zakresu kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami wpisane są w ustawę z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym w art. 4 ust. 1 pkt 7.

VII. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW ORAZ DZIEDZICTWA KULTUROWEGO POWIATU

1. Charakterystyka Powiatu Kolbuszowskiego – rys historyczny.

Tereny dzisiejszego Powiatu Kolbuszowskiego w okresie średniowiecza były położone

na terenie Puszczy Sandomierskiej a administracyjnie należały do Województwa Sandomierskiego i Pilzneńskiego. Na tym terenie rozciągały się dobra królewskie ze stolicą w Raniżowie i dobra prywatne Tarnowskich, Mieleckich. Dobra ziemskie na tym terenie mieli Lubomirscy, Sanguszkowie, Tyszkiewiczowie, rodzina Hupków, Błotnickich. Taki podział utrzymał się do 1722 r. Po pierwszym rozbiórce Polski region ten przeszedł pod panowanie austriackie. Zaborca na całym uzyskanym terenie utworzył nową prowincję pod nazwą Królestwo Galicji i Lodomerii.

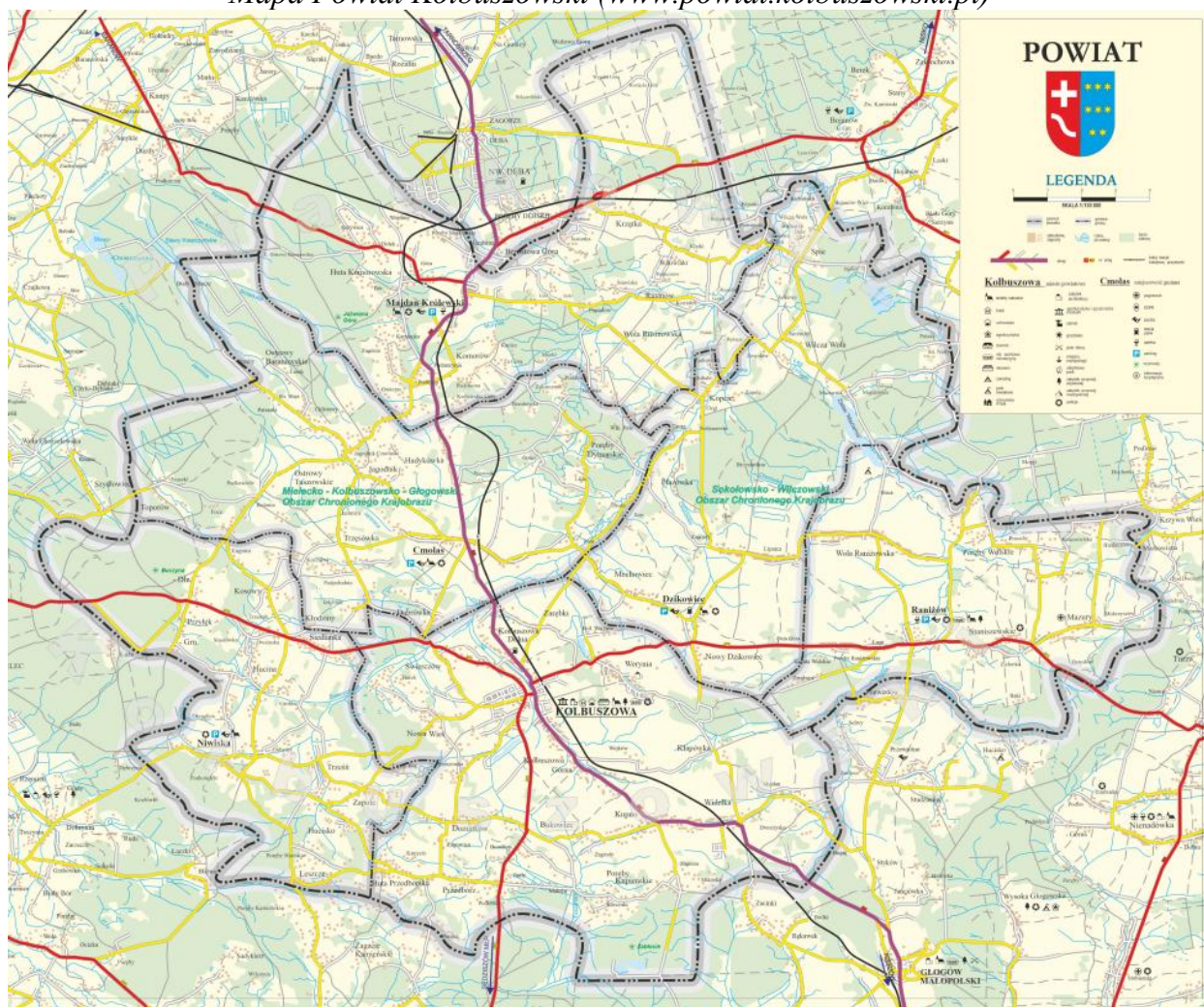
W tym nowym układzie politycznym w Kolbuszowej utworzono jeden z 59-u dystryktów, który wchodził w skład cyrkułu pilzneńskiego. Należała do niego część dóbr kameralnych byłego powiatu sandomierskiego (Dzikowiec, Majdan, Raniżów). W latach 1775 i 1782 zlikwidowano dotychczasowe dystrykty i utworzono 18 cyrkułów. Część dominium kolbuszowskiego podporządkowano pod cyrkuł tarnowski (Kolbuszowa), część pod rzeszowski (np. Werynia). W 1855r. cyrkuł tarnowski stał się okręgiem bezpośrednio podporządkowanym namiestnictwu we Lwowie. W jego obrębie powstało 10 powiatów. Jednym z nich był powiat kolbuszowski, który był jednostką administracyjną pierwszego stopnia zarówno pod względem zarządzania jak i sądownictwa. Powiat kolbuszowski obejmował dotychczasowe tereny z cyrkułu tarnowskiego wraz z nowo dołączonym miasteczkiem Majdan i 10 wsi z byłego cyrkułu rzeszowskiego. Na jego terenie znajdowało się 2 miasteczka i 42 gminy wiejskie.

Po przyznaniu Galicji autonomii dokonano już ostatniej reformy administracyjnej i sądowniczej. W jej wyniku powstało w Kolbuszowej starostwo powiatowe z połączenia urzędów powiatowych działających w dwóch miasteczkach: Kolbuszowej i Sokołowie. Taki stan administracyjny utrzymywał się do 1939r. W czasie okupacji niemieckiej powiat kolbuszowski został zlikwidowany i przyłączony do powiatu rzeszowskiego. Po II wojnie światowej reaktywowano powiat kolbuszowski w takim ujęciu administracyjnym jak sprzed 1939r. W latach 1955-1968 dokonano kilku reorganizacji w ramach istniejących powiatów. Z mapy naszego kraju powiat kolbuszowski zniknął w 1975r., w wyniku przeprowadzonej reformy administracyjnej. Od dnia 1 stycznia 1999r., już w nowych granicach administracyjnych, powiat kolbuszowski rozpoczął swoje istnienie.

2. Położenie, powierzchnia, ludność

Powiat Kolbuszowski leży w północno - zachodniej części województwa podkarpackiego. W skład powiatu kolbuszowskiego wchodzi gminy: Cmolas, Dzikowiec, Kolbuszowa, Majdan Królewski, Niwiska, Raniżów.

Mapa Powiat Kolbuszowski (www.powiat.kolbuszowski.pl)

Powiat Kolbuszowski obejmuje swoim zasięgiem znaczną część Płaskowyżu Kolbuszowskiego, od strony północnej niewielką część Równiny Tarnobrzeskiej. Takie usytuowanie powiatu sprawia, że jest to teren niezbyt zróżnicowany pod względem ukształtowania powierzchni. Powiat ma zdecydowanie charakter równinny o słabo ukształtowanej powierzchni, tylko miejscami pofałdowanej. Średnie wysokości sięgają 200 m n.p.m., najwyższe wzniesienie 266 m n.p.m.

Wzdłuż Płaskowyżu wznoszą się lokalne „góry” m. in. Góra Królewska (266 m n.p.m.), Góra Weryńska (259 m n.p.m.), Góra Hadykowska (250 m n.p.m.), wprowadzając urozmaicenie do krajobrazu. Mimo równinnego charakteru powiatu, łagodnego obniżenia, doliny licznych rzek i potoków tworzą malowniczy krajobraz.

Powiat zajmuje powierzchnię 774 km² zamieszkaną przez około 61,5 tys. mieszkańców. Położony jest w środkowej części Kotliny sandomierskiej. Jest to teren dawnej Puszczy Sandomierskiej. Atrakcyjne lasy zajmują ponad 30% obszaru całego powiatu.

Przez ziemię kolbuszowską przebiegają ważne szlaki komunikacyjne: droga krajowa Nr 9 Radom - Rzeszów - Barwinek, szerokotorowa linia hutniczo - siarkowa (LHS).

Na obszarze powiatu biegną trasy drogowe: Rzeszów - Mielec, Rzeszów - Tarnobrzeg, Mielec - Leżajsk oraz linia kolejowa relacji Rzeszów - Tarnobrzeg dalej połączenie z Warszawą i innymi miejscami w Polsce.

Położenie powiatu o dogodnym połączeniu komunikacyjnym umożliwia mieszkańcom dogodny dojazd do większych ośrodków przemysłowych w Rzeszowie, Mielcu i Stalowej Woli, co z jednej strony ma istotny wpływ na obecną sytuację społeczno-gospodarczą, z drugiej zaś stanowi istotny atut rozwojowy powiatu.

3. Zasoby przyrodniczo - krajobrazowe i kulturowe

Powiat Kolbuszowski w całości położony jest na terenie dawnej Puszczy Sandomierskiej i posiada na swojej powierzchni 26 399 ha lasów, co stanowi ok. 34% lesistości. Głównym bogactwem naturalnym Powiatu są właśnie lasy dawnej puszczy, rozciągającej się w widłach Wisły i Sanu. Jest to kompleks o powierzchni ponad 140 000 ha.

Na terenie Powiatu Kolbuszowskiego można uprawiać agroturystykę i turystykę wiejską, które mogą być dodatkowym dochodem gospodarstw rolniczych, ale w szczególności są miłą formą spędzenia czasu. „Turystyka wiejska” regionu związana jest z licznymi szlakami turystycznymi, które wiodą przez elementy świata przyrodniczego, które są lub będą objęte ochroną i są to: obszary chronionego krajobrazu, rezerваты, pomniki przyrody, użytki ekologiczne, a także zabudowa sakralna i dworska.

Drugą bardziej aktywną formą wypoczynku, związanego z gospodarstwem rolniczym jest agroturystyka. Przez nią rozumie się: wynajmowanie pokoi przez rolników indywidualnych, także rozwój małych stadnin koni, aż do zorganizowanej, kompleksowej obsługi oferującej wiele możliwości: jeździectwo, pływanie, żeglarsstwo, jazdy rowerowe, a zimą kuligi. Ten „rodzinny” wypoczynek powiązany z kontaktem i uczestnictwem w różnych pracach i korzystaniem z wiejskiej żywności może być powiązany ze zwiedzaniem położonych na terenie powiatu zespołów przyrodniczo - dydaktyczno - kulturowych. Obie formy turystyki łączą się. Są ekologiczne, nie powodują drastycznych przemian w krajobrazie i ingerencji w środowisko.

Na terenie powiatu występują dwa **Obszary Chronionego Krajobrazu**:

1. **Mielecko-Kolbuszowsko-Głogowski** - 50 tys. ha, na terenie powiatu obejmuje takie miejscowości jak: Przyłęk, Ostrowy Tuszowskie, Cmolas, Świerczów, Siedlanka, Niwiska, Trześć, Domatków, Bukowiec, Poręby Kupieńskie. Rzeźba terenu to wytworzone z piasków wydmy tworzące „górkę” np. Góra Biesiadna (222 m n.p.m.), Góra Cygańska (279 m n.p.m.). Dominują lasy sosnowe bogate w cenne runo leśne, a w okolicach Przyłęka również występuje las bukowy. W cennych ekologicznie biocenozach podmokłych, wodnych i bagiennych, występuje wiele roślin objętych ochroną, np. rosiczka okrągłolistna, długosz królewski, grzybień biały, gniadosz rozesłany oraz wiele gatunków zwierząt i ptaków, np. łódź, bóbr

europejski, wilk, czapla biała oraz bocian czarny. Fragmenty rodzimej przyrody chronione są tutaj w rezerwach: „Buczyna”, „Jaźwiana Góra”, „Zabłocie”, a także jako pomniki przyrody np. dęb szypułkowy (600 lat) rosnący we wsi Leszcze.

2. **Sokołowsko-Wilczowolski** - 23 570 ha, obejmujący na terenie powiatu: Raniżów, Dzikowiec, Lipnicę, Wilczą Wolę. Wyróżnia się on wysokimi walorami przyrodniczymi i krajobrazowymi, w skład których wchodzi obszary leśne, zbiorniki wodne, wydmy śródlądowe, wzgórza morenowe, mokradła, oczka wodne, torfowiska. To świat pełen roślin chronionych: rosiczka okrągłolistna, długosz królewski, wawrzynek główkowy, grązel żółty oraz ptaków: bocian czarny, trzmielojad, kobuz, błotniak stawowy. Do szczególnie interesujących należy wiele obiektów objętych ochroną jako użytki ekologiczne, pomniki przyrody. Zaliczamy tutaj łąki śródleśne, ostoje bobrów, torfowiska, źródła i uroczyska, aleja dębów szypułkowych przy Pałacu myśliwskim w Morgach, głąz polodowcowy w Dzikowcu, pojedyncze cisy w Weryni i Raniżowie-Zembrzy (w XVIII - XIX-wiecznej zagrodzie pszczelarskiej).

Ponadto na terenie powiatu kolbuszowskiego znajdują się **rezerваты** – cenne i chronione obszary przyrody w stanie naturalnym, a są nimi:

- „BUCZYNA” - 20,08 ha, zachodnia część Płaskowyżu Kolbuszowskiego na styku z doliną Wisłoki. Powstał w celu zachowania zbiorowiska leśnego typu przejściowego, między ubogą formą buczyny karpackiej, a lasem dębowo- grabowym tworzy wysepkę naturalnego lasu liściastego wśród sztucznych drzewostanów sosnowych oraz piaszczysk. Rośnie tu kostrzewa górska, osobliwością są także: wawrzynek wilczełyko, kłokoczka południowa, buławnik mieczolistny, bluszcz pospolity. W obrębie rezerwatu żyją: dziki, sarny, dzięcioły czarne, świstunka leśna.
- „JAŻWIANA GÓRA” - 3,94 ha, leży w pobliżu Komorowa i Ostrów Baranowskich. To także enklawa zespołu naturalnego jakim jest fragment lasu jodłowo-bukowego; występuje tu również dąb, jodła, buk (pomnikowy buk liczy ponad 300 lat).
- „ZABŁOCIE” - 539,81 ha, położony na terenie gminy Kolbuszowa. Ochroną objęte są stanowiska lęgowe rzadkiej ornitofauny, kompleks stawów rybnych wraz z obrzeżami i pasem lasu w okolicy Poręb Kupieńskich. Żyją tutaj: bocian czarny, błotniak stawowy, bekas kszyska, brzęczki, orlik krzykliwy, trzmielojad, kureczka nakrapiana, perkoz rdzawoszyjny, dzierzba, wiele gatunków kaczek i inne. Obszar ten bogaty jest również w roślinność wodną, np. grzybień biały, pióropusznik biały, mieczyk dachówkowaty.

Powiat Kolbuszowski obfituje w bogatą przyrodniczo-krajobrazową okolicę. Wszystkie w/w dary natury można zobaczyć pojedynczo, ale również wędrując szlakami dydaktyczno - turystycznymi:

- Kolbuszowa (Park Etnograficzny, Muzeum Kultury Ludowej) - Świerczów (Leśniczówka z XVIII w., Pomnik przyrody - dąb szypułkowy-350 lat) - Siedlanka

- (Budownictwo z XIX i XX w.) - Przyłęk (Kapliczka z XVIII w., Rezerwat „Buczyna”),
- Kolbuszowa - Cmolas (Kościółek z XVII w.) - Hadykówka - Komorów (rezerwat „Jaźwiana Góra”) - Majdan Królewski (Kościół z XVIII w.),
 - Kolbuszowa - Zarębki - Wilcza Wola (Zalew „Maziarnia”),
 - Kolbuszowa - Werynia (Pałac z parkiem z XIX w.) - Dzikowiec (Dwór i park z XIX w.) - Raniżów,
 - Kolbuszowa - Kupno - Widelka,
 - Kolbuszowa - Bukowiec - Przedbórz – Leszcze,
 - Kolbuszowa - Trześń - Niwiska (Pałac Hupków).

Z myślą o młodzieży szkolnej jako „pomoc naukowa” oraz miejsce do spacerów została wytyczona ścieżka przyrodniczo-edukacyjna - Białkówka w Nowej Wsi (4 km) oraz w Przyłęku.

3. Gminy Powiatu Kolbuszowskiego.

CMOLAS - Gmina Cmolas położona jest w północnej części województwa podkarpackiego, w obrębie Płaskowyżu Kolbuszowskiego oraz Równiny Rozwadowskiej. Jej powierzchnia to 13 406 ha, z liczną mieszkańców 8 045 i Sołectwami: Cmolas, Poręby Dymarskie, Hadykówka, Jagodnik, Trzęsówka, Ostrowy Baranowskie, Ostrowy Tuszowskie, Dąbrówka, Toporów i Kłodziny. Teren charakteryzuje się urozmaiconą rzeźbą, którą tworzą łagodne pagórki, doliny rzek Jamnicy, Przyrwy i dopływów, utrwalone lasami wydmy. Po całym terenie rozsiane są oczka wodne (m.in. górny fragment tzw. Stawów Krasiczyńskich). Cennym elementem krajobrazu są licznie występujące stare drzewa - pomniki przyrody, w tym park dworski w Trzęsówce. Podstawowym bogactwem naturalnym są trzeciorzędowe ropy eksploataowane w Hadykówce.

Walory krajobrazowe, czyste środowisko i zdrowy mikroklimat czynią teren gminy bardzo atrakcyjnym dla rozwoju turystyki (agroturystyki) i wypoczynku. Walory rekreacyjne podniosą także planowane zbiorniki retencyjne - z możliwością zagospodarowania na ośrodki sportów wodnych, kąpieliska, ośrodki wypoczynkowe, kolonijne. Turystyka (agroturystyka) może stać się czynnikiem stymulującym ogólny rozwój gminy, a mieszkańcy zyskają dodatkowe źródło dochodów.

Gmina Cmolas posiada także znaczące walory historyczne związane z obiektami sakralnymi i kultem religijnym:

- Sanktuarium Przemienienia Pańskiego, w otoczeniu świątyni mieści się jeden z największych w Polsce ołtarzy polowych, sala teatralna oraz stacje Drogi Krzyżowej,
- kościółek drewniany z 1646 roku,
- w Ostrowach Tuszowskich znajduje się Sanktuarium Madonny z Puszczy Sandomierskiej pw. Wniebowzięcia NMP,

– zabytkowe świątynie w Porębach Dymarskich i Trzęsówce.

Ostrowy Tuszowskie posiadają sieć atrakcyjnych tras pieszo-rowerowych i ścieżek. Jednym z miejsc, które wymaga szczególnej uwagi jest najwyższy szczyt Złota Góra. We wsi Poręby Dymarskie, na terenie leśnictwa znajduje się ścieżka edukacyjno-przyrodnicza „Dymarka”. W miejscowości Ostrowy Baranowskie znajduje się rezerwat przyrody Jaźwiana Góra.

DZIKOWIEC - Gmina Dzikowiec położona jest w północno zachodniej części województwa podkarpackiego, na terenach dawnej Puszczy Sandomierskiej. Liczy 6 480 mieszkańców i zajmuje 12 158 ha powierzchni. W jej skład wchodzi 8 sołectw: Dzikowiec, Kopcie, Lipnica, Mechowiec, Nowy Dzikowiec, Płazówka, Spie, Wilcza Wola.

Szczególną atrakcją gminy Dzikowiec jest zalew Maziarnia na rzece Łęg w Wilczej Woli. Położony jest na pograniczu dwóch gmin: Dzikowiec i Raniżów. Latem przyciąga amatorów kąpieli, żeglarzy uprawiających windsurfing i wędkarstwo, zimą zaś jest to raj dla pasjonatów bojerów. W Wilczej Woli, blisko zalewu, znajduje się ścieżka przyrodniczo-edukacyjna. Na terenie gminy znajduje się również kilka interesujących obiektów historycznych. W centralnej części wsi Dzikowiec usytuowany jest odremontowany zespół dworsko-parkowy z XIX w. z dworem rodziny Błotnickich. Dwór otoczony jest parkiem krajobrazowym. Na uwagę zasługuje również: zabytkowy kościół pw. Św. Mikołaja w Dzikowcu, zabytkowa plebania, w której została utworzona Izba Pamięci Śl. Bożego ks. Stanisława Sudoła, zabytkowy kościół pw. Św. Michała Archanioła w Spiach oraz liczne kapliczki i krzyże przydrożne, a także pomniki upamiętniające poległych mieszkańców.

KOLBUSZOWA – położona jest przy drodze krajowej nr 9 Radom – Rzeszów oraz drodze wojewódzkiej nr 875 Mielec-Kolbuszowa-Leżajsk i nr 987 Kolbuszowa-Sędziszów Małopolski w północnej części województwa podkarpackiego. Powierzchnia gminy wynosi 17 100 ha, z liczbą mieszkańców 24 638. Miasto Kolbuszowa i jej sołectwa: Bukowiec, Domatków, Kłapówka, Kolbuszowa Dolna, Kolbuszowa Górna, Kupno, Nowa Wieś, Świerczów, Przedbórz, Huta Przedborska, Poręby Kupieńskie, Werynia, Widełka, Zarębki. Gmina ma charakter rolniczo-przemysłowy. Dominuje przemysł budowlany, meblarski i metalowy. Kolbuszowa leży nad rzeczką Nil, na skrzyżowaniu szlaków komunikacyjnych, w mniej więcej równej odległości od Rzeszowa, Mielca i Tarnobrzega.

Kolbuszowa, stolica powiatu kolbuszowskiego jest lokalnym ośrodkiem administracyjnym, gospodarczym, oświatowym, handlowo-usługowym i kulturalnym o dużym potencjale ekonomicznym i inwestycyjnym. Jest to miasto, w którym kultura jest rozwijana i promowana przez instytucje kultury i stowarzyszenia. Do najważniejszych z nich należy Miejski Dom Kultury, Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Kolbuszowej, Muzeum Kultury Ludowej, Szkoła Muzyczna I Stopnia, Regionalne Towarzystwo Kultury im. J. M. Gosłara. Na terenie gminy działają liczne zespoły, kapele ludowe m.in. Lesianie, Widelanie, Wolanie, Górniacy, Jaciska, Hudacy, Kocirba.

Wśród atrakcji turystycznych Gminy Kolbuszowa wymienić należy:

- Park Etnograficzny Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej,
- kościół parafialny pw. Wszystkich Świętych, który kryje w swoich piwnicach grobowe krypty rodów Lubomirskich i Sanguszków, a także dzwon pochodzący z XVII w.,
- cmentarz parafialny z grobowcem z XIX i początku XX w. oraz kaplicę grobową Tyszkiewiczów wykonaną w stylu neogotyckim,
- kościół pw. Św. Brata Alberta w Kolbuszowej z przepięknymi polichromiami,
- zabytkową studnię znajdującą się na kolbuszowskim rynku, wybudowaną w latach 80. XIX w.,
- oficynę z połowy XVII w., która po zniszczeniu kolbuszowskiego pałacu była siedzibą właścicieli miasta (obecnie budynek mieszczący biura Muzeum Kultury Ludowej),
- neorenesansowy budynek Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” z 1908 r. (obecnie siedziba Miejskiego Domu Kultury),
- Oddział Edukacji Kulturalnej i Regionalnej (dawna synagoga),
- cmentarz żydowski z 1830 r., gdzie zachowało się około pięćdziesięciu kamiennych nagrobków,
- Pałac Tyszkiewiczów z otaczającym go parkiem i stawami, który został wzniesiony w latach 1900-1905,
- trasy rowerowe - Kolbuszowa oraz jej najbliższe okolice stwarzają znakomite warunki do uprawiania turystyki rowerowej. Na trasach rowerowych turyści mają okazję zobaczyć liczne zabytki architektoniczne i sakralne m.in. skansen, pałac w Weryni, okolice rezerwatu Zabłocie, ścieżki przyrodnicze Białkówka, Świerczówka, a także obszary leśne i rezerваты przyrody. Przy szlakach przygotowano miejsca postojowe wraz z małą architekturą,
- rezerwat Zabłocie na jego rozległych terenach (539,81 ha) występują stanowiska lęgowe rzadkiej ornitofauny i kompleks stawów rybnych,
- zagroda jeździecka w Weryni wyposażona w szerokie padoki, liczne przeszkody. Turyści i mieszkańcy mogą skorzystać z paleniska i pola namiotowego, z przejazdów bryczką, a w sezonie zimowym z kuligów konnych,
- gospodarstwo agroturystyczne w Nowej Wsi.

MAJDAN KRÓLEWSKI - Gmina Majdan Królewski leży w obszernej niecce komorowsko-przyszwowskiego wzniesienia Kotliny Sandomierskiej. Powierzchnia gminy wynosi 15 580 ha, liczy około 9 650 mieszkańców. Sołectwa Gminy: Majdan Królewski, Komorów, Huta Komorowska, Brzostowa Góra, Krzątka, Wola Rusinowska, Rusinów. Według zapisów kronikarskich - w rejony dawnej Puszczy Sandomierskiej przyjeżdżali na łowy królowie i szlachta. Odpoczywając obozowali na terenie dzisiejszego Majdanu. Stąd wzięła się nazwa Majdan czyli obozowisko. W związku z dużym napływem ludności do Majdanu, na prośbę Jana z Tęczyna Ossolińskiego - wojewody wołyńskiego i starosty sandomierskiego - król

August III podniósł go do godności miasta, ustanowił targi i wydał dekret na budowę kościoła murowanego wydzielając ze swoich dóbr 99 morgów i 33 sążnie na jego utrzymanie. Szczególny rozwój gminy Majdan Królewski nastąpił po utworzeniu samorządów w 1990r. Rozpoczęto wtedy realizację wielu inwestycji gminnych.

Gmina Majdan Królewski to gmina o dużych walorach turystycznych z uwagi na swe malownicze położenie w otoczeniu ogromnych kompleksów leśnych, dogodne położenie komunikacyjne oraz posiadaną bazę noclegową.

Na pierwszy plan wysuwa się kościół pw. Św. Bartłomieja Apostoła w Majdanie Królewskim. Teren przykościelny osłania XVII-wieczny mur wzmocniony przyporami, w jego wschodnim pasie znajduje się dzwonnica. Nieopodal kościoła znajduje się cmentarz parafialny z zabytkową kaplicą grobową rodziny Kozłowieckich. W Hucie Komorowskiej znajduje się muzeum Księdza Adama Kozłowieckiego SJ i ścieżka przyrodniczo-edukacyjna.

NIWISKA - Gmina Niwiska leży w północno-zachodniej części województwa podkarpackiego na Płaskowyżu Kolbuszowskim. Obejmuje 9 wsi: Niwiska, Trześń, Hucisko, Zapole, Leszcze, Hucina, Przyłęk, Kosowy, Siedlanka. Powierzchnia gminy wynosi 9 505 ha, zamieszkuje ją około 6 189 mieszkańców. Lokalizacja wsi Niwiska datowana jest na rok 1565, a założycielem był Stanisław Tarnowski. Teren gminy z uwagi na znaczny stopień zalesienia, niskie zaludnienie, brak przemysłu i niewielkie zanieczyszczenie środowiska należy do jednych z najbardziej atrakcyjnych turystycznie obszarów północnej części województwa podkarpackiego. Niezwykle ciekawym, godnym zwiedzenia zespołem florystycznym w regionie jest położony przy południowej granicy Przyłęka ścisły rezerwat leśny im. prof. Władysława Szafera Buczyna o powierzchni 20,8 ha. Atrakcyjność gminy podnoszą ciekawe obiekty zabytkowe, obejmują m.in. kościół, kapliczki oraz założenie parkowo-dworskie, związane z dr. Janem Hupką, ostatnim właścicielem Niwisk. Secesyjny dwór i oficyna z połowy XIX wieku stanowią obecnie siedzibę Gminnego Ośrodka Kultury i Biblioteki oraz Szkoły Muzycznej I stopnia w Niwiskach. Przez gminę przebiegają dwa szlaki turystyczne: oznaczony kolorem zielonym szlak im. gen. Władysława Sikorskiego (trasa: Bór Głogowski-Przewrotne-Kolbuszowa-Niwiska-Przyłęk-Tuszów Narodowy) oraz szlak żółty (trasa: Niwiska-Pustków-Ropczyce), biegnący przez zwarty kompleks leśny Nadleśnictwa Tuszyna.

RANIŻÓW - Gmina Raniżów leży w południowej części Kotliny Sandomierskiej, na północy województwa podkarpackiego o powierzchni 9 700 ha liczącej 7 065 mieszkańców. Sołectwa to: Raniżów, Korczowiska, Mazury, Poręby Wolskie, Posuchy, Staniszewskie, Wola Raniżowska, Zielonka. Znaczną część gminy pokrywają lasy mieszane bogate w runo leśne.

Wśród licznych atrakcji turystycznych oraz miejsc wartych zobaczenia wymienić można:

– kościół parafialny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Raniżowie, konsekrowany w 1815 r.,

- kościół pw. Św. Wojciecha w Woli Raniżowskiej,
- kapliczka w Woli Raniżowskiej, zbudowana w kształcie rotundy (styl romański) ok. 1862 roku,
- budynek po byłym przedszkolu publicznym (była pastorówka) z XIX w. przy ul. Wolskiej w Raniżowie zbudowany w stylu klasycystycznym,
- Izba Regionalna w Mazurach,
- kapliczki i krzyże przydrożne pochodzące głównie z XIX w.,
- zbiornik wodny na rzece Łęg w Woli Raniżowskiej-Stece będący częścią Maziarni. To wspaniałe miejsce na weekendowy wypoczynek oraz akwen do wędkowania,
- kapliczka i cudowne źródło w Mazurach,
- Izba Pamięci Gen. Bronisława Kwiatkowskiego, mieszcząca się w Szkole Podstawowej w Mazurach.

VIII. WYKAZ ZABYTEKÓW WPISANYCH DO REJESTRU, ZNAJDUJĄCYCH SIĘ NA TERENIE POWIATU KOLBUSZOWSKIEGO

Lp.	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Rejestr
1.	Cmolas	Ostrowy Tuszowskie	Kościół Parafialny pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrowach Tuszowskich (1901-02)	A-153 z 6.06.2006 r. UOZ-4- 4148/60/2006
2.		Ostrowy Tuszowskie	Kaplica pw. Matki Bożej, obok domu nr 105, 1883 r.	A-1733 z 28.09.2021r.
3.		Cmolas	Kościół szpitalny, ob. fil . p.w. Przemienienia Pańskiego, drewniany, 1646-74, przeniesiony w 1993r. na cmentarz do kościoła parafialnego do Poręb Dymarskich	A-793 z 12.10.1990 r.
4.		Cmolas	Cmentarz kościelny dawnego kościoła parafialnego - ogrodzenie z bramkami, XIX w.	A-956 z 25.03.1900 r.
5.		Trzęsówka	Kościół parafialny pw. św. Anny w Trzęsówce, drewniany, 1759 r., wieża, kaplica 1904-05, Cmentarz kościelny	A-83 z 07.04.2004 r.
6.		Trzęsówka	Kaplica cmentarna w Trzęsówce 1863 r.	A-689 z 08.11.2011 r.
7.		Trzęsówka	wiatrak koźlak z 2 poł. XIX w.	A-716 z 08.03.1973r.
8.		Poręby Dymarskie	Kościół parafialny p.w. św. Stanisława i Wojciecha w Porębach Dymarskich, drewniany, 1649 r., przeniesiony	A-956 z 25.03.1976 r.

			z Cmolas w 1979 r.	
9.	Majdan Królewski	Majdan Królewski	Polichromia ścienna Kościoła Parafialnego p.w. św. Bartłomieja w Majdanie Królewskim	B-172 UOZ-2-4141/1/2007
10.		Majdan Królewski	Kościół parafialny p.w. św. Bartłomieja Apostoła, 1765r.; dzwonnica-brama, 1794r.; ogrodzenie murowane	A-577 z 22.04.1991 r.
11.		Majdan Królewski	Cmentarz parafialny, poł. XIX w.	A-1177 z 17.06.1988 r.
12.		Majdan Królewski	Cmentarz żydowski, tzw. „stary”, poł. XVIII w.	436/A z 22.04.1991
13.		Majdan Królewski	Cmentarz wojenny z II wojny światowej	394/A z 17.06.1988 r.
14.		Majdan Królewski	Kaplica grobowa rodziny Kozłowieckich, poł XIX w.	A-1301 z 17.12.2014r.
15.		Majdan Królewski	Kapliczka pw. Chrystusa Ukrzyżowanego, 1860r.	A-1620 z 02.07.2019r.
16.		Huta Komorowska	Pozostałości zespołu dworsko-parkowego, składającego się z oficyny z murem oporowym 1880r., studni 1/2 I poł. XIX w., oraz części parku ze stawem w Hucie Komorowskiej	A- 342 z 19.03.2009r. UOZ-4-4148/88/2009
17.		Huta Komorowska	Park podworski, przełom XVIII/ XIX w.	460/A z 25.10.1991r.
18.		Huta Komorowska	Cmentarz wojenny z II wojny światowej	597/A z 17.06.1988 r.
19.	Raniżów	Raniżów	Kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP z ogrodzeniem	A-226 z 13.06.2007r. UOZ-4-4148/68/2007
20.		Raniżów	Wypożyczenie i wystrój Kościoła Parafialnego p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Raniżowie	B-299 UOZ-2-4141/34/09
21.		Raniżów	Zagroda Sudołów nr 301 (nie istnieje, spalona 13.05.2000)	A-285 z 20.07.1970
22.		Wola Raniżowska	Kościół parafialny pw. Św. Wojciecha z dzwonnica i otoczeniem, 1914-1921	A-1775 z 23.01.2023
23.	Niwiska	Niwiska	Zespół kościoła parafialnego pw. Św. Mikołaja w Niwiskach złożony z kościoła: 1876-1880, dzwonnicy i ogrodzenia wraz z murem oporowym: koniec XIX w.	A-223 z 08.08.2007r. UOZ-4-4148/124/2007

24.		Niwiska	Kaplica cmentarna p.w. Wniebowzięcia Pana Jezusa wraz z najbliższym otoczeniem	A-234 z 14.09.2007r. UOZ- 4- 4148/125/2007
25.		Niwiska	Zespół parkowo-dworski, XVII w. (dwór, oficyna mieszkalna, spichlerz, kapliczka, park z aleją dojazdową)	A-1006 z 29.08.1978r.
26.		Niwiska	Wypożyczenie i wystrój kaplicy cmentarnej	B-250 UOZ-2- 4141/34/2008
27.	Dzikowiec	Dzikowiec	Zespół kościoła parafialnego (Kościół pw. św. Mikołaja 1814-16, dzwonnica 1814-16, ogrodzenie cmentarza kościelnego 1993, plebania 1814-16)	A-201 z 23.04.2007 r.
28.		Dzikowiec	Zespół dworski i folwarczny XIXw. (dwór, oficyna, spichlerz, wozownia z browarem, kapliczka, park)	A-748 z 10.10.1974 r. i z 8.10.1984 r.
29.		Lipnica	Zagroda jednobudynkowa nr 277, 2 poł. XIX w.	A-1113 z 31.12.1981 r.
30.		Lipnica- Zagrody	Zagroda nr 359, k. XVIII w. stodoła drewniana (nie istnieje); stajnia z komorą drewnianą (nie istnieje)	A-948 z 13.02.1976 r.
31.		Spie	Kościół parafialny p.w. św. Michała Archanioła 1879, dzwonnica	A - 1137 z 27.09.1994 r.
32.		Wilcza Wola	Kapliczka, ceglana, przełom XIX/ XX w.	A-1713 z 22.02.2021 r.
33.		Wilcza Wola – Zaruda	Zespół dworski, pocz. XIX (dwór drewniany, park)	A-794 z 13.02.1976 r.
34.	Kolbuszowa	Kolbuszowa	Elementy dawnego wyposażenia kościoła parafialnego p.w. Wszystkich Świętych w Kolbuszowej	B-253 UOZ-2- 4141/39/2008
35.		Kolbuszowa	Kościół pw. Wszystkich Świętych 1929-35r., dzwonnica: 1949r., ogrodzenie (mur oporowy) od str. poł.- zach.	A-1379 z 05.02.2016r.
36.		Kolbuszowa	młyn wodny z Żołyni, początek XIX w.	A-294 z 15.09.1969r.
37.		Kolbuszowa	Studnia miejska wraz z placem rynkowym w Kolbuszowej	A-377 z 01.10.2009r. UOZ-4- 4148/228/2009

38.		Kolbuszowa	21 nagrobki i kaplica grobowa Rodziny Tyszkiewiczów na cmentarzu parafialnym w Kolbuszowej	A-425 z 13.09.2010r. UOZ-4- 4148/193/2010
39.		Kolbuszowa	Oficyna pałacowa, drew., XVII, 2 poł. XIX w.,	A-1095 z 26.05.1981r.
40.		Kolbuszowa	Budynek Kasy Zaliczkowej, 1906r.	A-1179 z 22.11.1993r.
41.		Przedbórz	Kościół parafialny pw. Św. Józefa Rzemieślnika wraz z otoczeniem, 1972-1979	A-1623 z 23.07.2019r.
42.		Werynia	Zespół pałacowy i folwarczny, 2 poł. XIX w., pocz. XX w. (pałac 1900r., spichlerz, wozownia, drewniano-murowana, stajnia, stodoła drewniano-murowana, czworak [niezidentyfikowany], dom administratora, kaplica 1873r., park ze stawami)	A-906 z 31.05.1975r.

W zakresie archeologii:

Na terenie powiatu kolbuszowskiego zlokalizowano ok. 330 stanowisk archeologicznych, w tym:

1. ok. 120 w granicach ewidencyjnych Gminy Raniszów,
2. ok. 31 w granicach ewidencyjnych Gminy Majdan Królewski,
3. ok. 28 w granicach ewidencyjnych Gminy Dzikowiec,
4. ok. 96 w granicach ewidencyjnych Gminy Cmolos,
5. ok. 54 w granicach ewidencyjnych Gminy Niwiska.

IX. ANALIZA SWOT

Stan obecny i perspektywy ochrony dziedzictwa kulturowego na terenie Powiatu Kolbuszowskiego podsumowane zostały w układzie słabych i mocnych stron oraz szans i zagrożeń dla tej dziedziny. Analiza SWOT jest jednym z elementarnych narzędzi diagnostycznych, opisującym stan obecny analizowanego obszaru. Składa się z opisu jego czterech elementów: mocnych i słabych stron - czyli pozytywnych i negatywnych warunków wewnętrznych oraz szans i zagrożeń - czyli pozytywnych i negatywnych warunków zewnętrznych. Dokonana analiza stanowi podstawę do opracowania kierunków działania oraz ma pomóc w określeniu podstawowych priorytetów w zakresie ochrony zabytków na terenie powiatu.

Mocne strony	Słabe strony
– atrakcyjne walory krajoznawczo – przyrodnicze, – czyste środowisko naturalne, – znaczne rozpoznanie zasobów dziedzictwa kulturowego z terenu powiatu, – wykształcona kadra, – oferta szkolnictwa ponadpodstawowego, – dobrze rozwinięta infrastruktura, – duża lesistość, – tradycje rzemieślnicze.	- brak pełnych planów zagospodarowania przestrzennego gmin, - brak wypracowanych programów wspierania ochrony zabytków, - niewystarczająca świadomość społeczna o konieczności należytego dbania o zabytki, - mała promocja zasobów dziedzictwa kulturowego powiatu jako towaru turystycznego, - niewystarczająca ilość środków na rozwój instytucji kultury, - zły stan techniczny obiektów zabytkowych, - słabo rozwinięta baza turystyczna.
Szanse	Zagrożenia
– rozwój turystyki i agroturystyki, – poszerzenie tras turystycznych i szlaków o miejsca i obiekty zabytkowe, – rozbudowa baz turystycznych z wykorzystaniem obiektów i obszarów o wartościach historycznych i kulturowych, – uwzględnienie potrzeb ochrony w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, – koordynacja działań konserwatorskich z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, – współpraca z innymi jst, – rozwój małej i średniej przedsiębiorczości, – napływ kapitału z zewnątrz.	– samowolne działania na zabytkach bez uzgodnień konserwatorskich, – brak gotowych projektów budynków mieszkalnych i gospodarczych nawiązujących do miejscowej tradycji, które można by było wykorzystać przy realizacji kolejnych inwestycji, – brak nakładów w należytej wysokości z budżetów samorządowych na odnowę obszarów i obiektów zabytkowych, – brak wypracowanych działań na rzecz dofinansowania prac remontowych, konserwatorskich czy renowacyjnych przy zabytkach, – przypisywanie powiatowi nowych zadań bez zabezpieczenia środków finansowych.

Analiza SWOT nie formułuje wniosków dotyczących wykorzystania zabytków jako jednego z ważnych elementów podnoszących atrakcyjność powiatu, jej wyniki wskazują, że problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego w powszechnej świadomości społecznej nie stanowi obszaru zainteresowania, brak jest działań i kontroli społecznej w tym zakresie. W związku z powyższym należy wskazać kilka obszarów, które wymagają podjęcia świadomych i planowych działań dotyczących dziedzictwa kulturowego:

- upowszechnianie świadomości, wartości i jakości krajobrazu kulturowego;
- budzenie zainteresowań dotyczących dziedzictwa kulturowego oraz pozytywnego ruchu społecznego na rzecz jego ochrony;
- zainteresowanie władz samorządowych i mieszkańców powiatu problematyką ochrony szeroko pojętego (m. in. jako tradycyjna przestrzeń) dziedzictwa kulturowego.

X. CELE I ZADANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU KOLBUSZOWSKIEGO NA LATA 2026-2029

Należy nadmienić, iż Powiat Kolbuszowski posiada na swoim stanie obiekty zabytkowe wpisane do rejestru, do których posiada tytuł prawny. Jest nimi Kaplica w Weryni z 1873 r. wpisana do rejestru zabytków pod nr 906 decyzją z dnia 31.05.1975 r.

Katalog otwarty celów, które uwzględniono w Programie Opieki nad Zabytkami Powiatu Kolbuszowskiego na lata 2026-2029 skupia się na dwóch zasadniczych kwestiach:

- 1) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 2) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.

Cele ogólne będą osiągnęte przez realizację konkretnych zadań i działań;

Cel 1: Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego					
Lp.	Zadania	Działania	Termin wykonania	Podmiot odpowiedzialny za realizację	Podmioty współdziałające
1.	Oznakowanie obiektów zabytkowych	Umieszczanie tablic informacyjnych „ZABYTEK CHRONIONY PRAWEM”	2026 - 2029 Działania ciągłe	Powiat w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,	gminy, właściciele obiektów zabytkowych

		na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury		Wydział Organizacyjny	
2.	Promocja obiektów zabytkowych	Opracowanie i wydanie multimedialnej prezentacji Powiatu Kolbuszowskiego z uwzględnieniem m.in. istniejących historycznych obiektów, zabytków, pomników, miejsc pamięci narodowej, walorów przyrodniczo- krajobrazowych	2026 - 2029	Powiat: Wydział Organizacyjny, Wydział Ochrony Środowiska	
		Umieszczanie informacji o zabytkach Powiatu Kolbuszowskiego i związanych z nimi inicjatywach na stronie internetowej powiatu	2026-2029 działania ciągłe	Powiat: Wydział Organizacyjny	
		Umieszczanie informacji o zabytkach Powiatu Kolbuszowskiego i związanych z nimi inicjatywach w wydawnictwach powiatowych	2026-2029 działania ciągłe	Powiat: Wydział Organizacyjny	
Cel II. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.					

1.	Wspieranie inicjatyw sprzyjających pozyskiwaniu środków finansowych na opiekę nad zabytkami	Działania informacyjne - działania promujące opiekę nad zabytkami	2026-2029 działania ciągłe	Powiat: Wydział Organizacyjny	gminy, organizacje pozarządowe inni właściciele zabytków
2.	Działania edukacyjne wśród dzieci i młodzieży na temat kulturowej wartości zabytków i potrzeby opieki nad zabytkami	- Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych, - w prowadzenie i upowszechnianie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej, szkolnej poprzez organizowanie i wspieranie zajęć, - zamieszczanie na stronach internetowych szkół i placówek opiekuńczo-wychowawczych informacji o lokalnych zabytkach, - wspieranie organizacji imprez turystycznych, rajdów, zlotów, obozów dla dzieci i młodzieży, nawiązujących tematycznie do miejscowych zabytków	2026-2029 działania ciągłe	Powiat: Wydział Organizacyjny Wydział Ochrony Środowiska	gminy, organizacje pozarządowe, inni właściciele zabytków, szkoły i placówki prowadzone przez powiat oraz inne jednostki organizacyjne

3.	Działania edukacyjne wśród mieszkańców powiatu	Uczestnictwo powiatu w wystawach zewnętrznych, giełdach, targach i konkursach	2026-2029 działania ciągłe	Powiat: Wydział Organizacyjny	gminy, organizacje pozarządowe, inni właściciele zabytków, szkoły i placówki prowadzone przez powiat oraz inne jednostki organizacyjne
		Organizowanie powiatowych imprez z uwzględnieniem w programie tematyki krajoznawczo przyrodniczej, ochrony zabytków, dziedzictwa kulturowego itp. (również w drodze otwartych konkursów ofert)	2026-2029 działania ciągłe	Powiat: Wydział Organizacyjny Wydział Ochrony Środowiska	gminy, organizacje pozarządowe, inni właściciele zabytków, szkoły i placówki prowadzone przez powiat oraz inne jednostki organizacyjne
4.		Informowanie mieszkańców powiatu o atrakcjach turystycznych powiatu kolbuszowskiego poprzez ukazanie i prezentację szlaków turystycznych, miejsc wypoczynku, bazy noclegowej, obiektów zabytkowych i miejsc historycznych mających duże znaczenie dla dziedzictwa kulturowego na spotkaniach okolicznościowych i jubileuszowych oraz w wydawanych przez powiat	2026 - 2029 działania ciągłe	Powiat: Wydział Organizacyjny	gminy, organizacje pozarządowe, inni właściciele zabytków, szkoły i placówki prowadzone przez powiat oraz inne jednostki organizacyjne

		albumach, pocztówkach, kalendarzach, itp			
5.	Spółeczny Opiekun Zabytków	Powoływanie i odwoływanie społecznych opiekunów zabytków na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków.	2026-2029	Starosta w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków	

XI. WDRAŻANIE POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

1. Instrumenty prawne, instytucjonalne i finansowe

W realizacji Programu Opieki nad Zabytkami wykorzystane zostaną instrumenty ogólne określone w programach rządowych i wojewódzkich, w tym w Krajowym Programie Opieki nad Zabytkami oraz w innych dokumentach o charakterze planistycznym i strategicznym, a także narzędzia i środki własne Powiatu oraz partnerów uczestniczących w realizacji programu: państwowych i samorządowych instytucji kultury, jednostek samorządu terytorialnego, kościołów, fundacji, organizacji pozarządowych oraz Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Realizacja programu wymaga stałej współpracy powiatu z jednostkami organizacyjnymi samorządów gminnych położonych na terenie powiatu spełniających istotną rolę w ochronie i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

Zakłada się, że cele nakreślone w Programie Opieki nad Zabytkami będą osiągnięte w wyniku szerokiej współpracy władz Powiatu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, Gminami oraz organizacjami i związkami, których działania obejmują ochronę walorów krajobrazowych i kulturowych.

Finansowanie Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami będzie realizowane z wykorzystaniem środków z wielu źródeł. Będą to zarówno środki budżetowe powiatu, gmin, a także środki prywatne. Źródła finansowania tej sfery można podzielić na:

- źródła publiczne: budżet państwa, budżety jednostek samorządu terytorialnego wszystkich szczebli,
- źródła prywatne: środki osób fizycznych, fundacji, kościelnych osób prawnych, organizacji pozarządowych i stowarzyszeń.

2. Monitoring działania Programu

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami za realizację powiatowego programu opieki nad zabytkami odpowiada Zarząd Powiatu, który co dwa lata sporządza sprawozdanie z wykonania programu i przedstawia je Radzie Powiatu.

W razie konieczności wprowadzenia zmian w programie konieczna jest uchwała Rady Powiatu, poprzedzona opinią Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Przemyślu (Delegatura w Rzeszowie).